

Järvenpään
varhaiskasvatussuunnitelma
2022

Sisällys

1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	3
1.1.	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	3
1.2.	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2.	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	10
2.1.	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	10
2.2.	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	13
2.3.	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	15
2.4.	Arvoperusta	16
2.5.	Oppimiskäsitys	19
2.6.	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7.	Laaja-alainen osaaminen.....	22
3.	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	26
3.1.	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	27
3.2.	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	30
3.3.	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	31
4.	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	34
4.1.	Pedagogisen toiminnan viitekehys	34
4.2.	Pedagoginen dokumentointi	35
4.3.	Monipuoliset työtavat.....	36
4.4.	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	37
4.5.	Oppimisen alueet	38
4.6.	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	47
5.	Lapsen tuki.....	51
5.1.	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	51
5.2.	Yhteistyö tuen aikana	53
5.3.	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	54
5.4.	Lapsen tuen arviointi	61
5.5.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	61

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	63
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	65
7. Toiminnan kehittäminen ja arviointi varhaiskasvatuksessa	66
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	66

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpiä tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatustalaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatustalaki 20 §

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Järvenpään kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022 perustuu Opetushallituksen 18.2.2022 vahvistamiin valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja hyväksytty suomeksi ja ruotsiksi annettavaa varhaiskasvatusta varten. Se otetaan käyttöön 1.8.2022 ja korvaa Järvenpään kaupungin aikaisemman varhaiskasvatussuunnitelman vuodelta 2019. Suunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee järvenpääläisiä kunnallisia ja yksityisiä päiväkoteja sekä kunnallista ja yksityistä perhepäivähoitoa. Järvenpään kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että valtakunnallista perustetekstiä on täydennetty paikallisilla pedagogisilla painotuksilla. Perusteteksti on erotettu käyttäen *kursiivia*. Tällä tavoin on haluttu korostaa molempien asiakirjojen tärkeyttä ja varmistaa kokonaisuuden toteutuminen. Varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan sähköisessä muodossa kaupungin [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on huomioitu edellinen varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatuksesta koottu arviointitieto. Lisäksi on huomioitu esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat lapsen oppimisen polun jatkumon turvaamiseksi. Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon Järvenpään kaupungin omat linjaukset, strategiat ja tavoitteet sekä paikalliset ominaispiirteet, lasten tarpeet sekä paikallista varhaiskasvatusta koskeva arviointitieto ja kehittäminen. Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentää Järvenpään kaupungin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma, jossa määritellään kunnan hyvinvointityön tavoitteet vuosille 2022–2025. Lisäksi Keski-Uudenmaan soten tekemä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025 asettaa tavoitteita rajapintatyöskentelylle ja eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseksi.

Järvenpään varhaiskasvatuspalveluiden tehtävänä on edistää alle kouluikäisten lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista järjestämällä laadukkaita ja monipuolisia varhaiskasvatuspalveluja. Varhaiskasvatuspalveluilla tarkoitetaan kunnan järjestämää ja yksityisen tuottamaa varhaiskasvatusta päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa, esiopetusta sekä lapsen kotona tapahtuvaa, yksityisen hoidon tuella järjestettyä hoitoa. Palveluohjaus tukee varhaiskasvatusta hakemisessa ja antaa palveluneuvontaa.

¹³ Varhaiskasvatustalaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatustalaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatustalaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Kuva 1 Järvenpään varhaiskasvatuspalvelut

Järvenpäässä arviointia toteutetaan sekä järjestäjätasolla että varhaiskasvatusyksiköittäin. Arvioinnin tarkoituksena on lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edellytysten edistäminen, lain tarkoituksen toteuttamisen turvaaminen sekä tiedon tuottaminen varhaiskasvatuksen kehittämiseksi paikallisesti ja poliittisen päätöksenteon pohjaksi. Varhaiskasvatuksen yhteiset tavoitteet määritellään arviointitiedon perusteella ja ne asetetaan kutakin toimintavuotta koskeviksi.

Yksikötasolla varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta vastaa päiväkodin johtaja. Hänen johdolla yksiköissä käydään pedagogista keskustelua varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen varhaiskasvatuksen jatkuvasta kehittämisestä. Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan yksikötason lisäksi koko kaupungin tasolla sekä huoltajille osoitetuilla kyselyillä, päivittäisissä kohtaamisissa huoltajien kanssa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa, joissa myös lapsen näkemykset tulevat kuulluiksi. Varhaiskasvatussuunnitelman arviointia ja varhaiskasvatuksen kehittämistä kuvataan tarkemmin luvussa 4.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuuri- ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkettä, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkkeitä käyttävien lasten varhaiskasvatussuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkkeitä käyttävien lasten varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatustalaki 23 §

²² Varhaiskasvatustalaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatustalaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatustalaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatustalaki 15 e §

henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatukseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Järvenpään varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen on prosessi, johon sisältyy palvelusopimus, aloituskeskustelu sekä lapsen ja perheen tutustuminen varhaiskasvatuspaikkaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja sen arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Perhepäivähoidossa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta vastaa perhepäivähoidon johtaja yhdessä perhepäivähoidosta vastaavan päiväkodin johtajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Järvenpäässä sähköisessä muodossa. Mikäli lapsi siirtyy toiseen varhaiskasvatustilainkseen, siirtyy suunnitelma sähköisesti tai huoltajan viemänä uuteen yksikköön. Lisäksi voidaan järjestää tiedonsiirtokeskustelu.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat lapsen huoltajien lisäksi moniammatillinen kasvattajatiimi sekä tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja päivittämiseen käytetään työvälineenä pedagogista dokumentointia, jonka avulla tehdään näkyväksi lapsen vahvuuksia, mielenkiinnonkohteita ja tarpeita.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan ne pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet, pedagogiset toimenpiteet ja tarvittaessa tukitoimet, jotka edistävät lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia hänen vahvuuksiinsa, mielenkiinnonkohteitaan ja tarpeitaan vastaavalla tavalla. Tavoitteet ja toimenpiteet kirjataan lyhyeen, konkreettiseen, helposti dokumentoitavaan ja arvioitavaan muotoon. Mikäli lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksen aikana lääkettä, sovitaan sen toteuttamisesta varhaiskasvatustilainkseen yhteistyössä lapsen huoltajien, päiväkodin johtajan, lapsen hoidosta vastaavan lääkärin ja lääkehoidon kanssa.

²⁷ Varhaiskasvatustilain 40 §

²⁸ Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

toteuttavan varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Sovitut asiat kirjataan osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin

²⁹ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatustilain 1 §

³¹ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolaki⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolaki⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;*
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;*
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;*
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;*
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;*
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;*

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisäätöisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatus-toiminta⁶³. Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustilain määrittelyllään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimis-ympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laaditta-essa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuo-doittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaa-vat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuo-doista. Päiväko-deissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimer-kiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja nii-den muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskeeseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liit-tyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voima-vara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatustilain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityis-opettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suun-nitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on var-haiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväko-dissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yh-den tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana var-haiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa

⁶¹ Varhaiskasvatustilain 7 §

⁶² Sosiaalihuoltotilain (1301/2014) 35 § ja lastensuojelutalain (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustilain 1 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustilain 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustilain 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustilain 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustilain 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustilain 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Järvenpäässä varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa tapahtuva varhaiskasvatus voi olla koko- tai osa-aikaista. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatus on pääsääntöisesti koko-aikaista. Ympäri vuorokautista varhaiskasvatusta järjestetään keskitetysti. Esiopetusta täydentävä osa-aikainen varhaiskasvatus järjestetään koulujen ja päiväkotien yhteydessä olevissa esiopetusryhmissä.

Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta järjestetään ostopalveluna yksityisen palveluntuottajan toimesta. Yksityisten palveluntuottajien toiminnan järjestämistä ja toimintamuotoja kuvataan ja tarkennetaan palvelusetelisääntökirjassa.

Kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatuksen järjestämisessä noudatetaan inklusion periaatetta. Lapsen tarvitsema tuki on mahdollista toteuttaa niin kunnallisten kuin yksityistenkin päiväkotien ja perhepäivähoidon lapsiryhmissä sekä kunnallisten päiväkotien pienennetyissä ryhmissä tai integroidussa erityisryhmässä. Kullekin varhaiskasvatustyksikölle nimetty alueellinen erityisopettaja ohjaa tuen menetelmien käytössä ja vastaa verkostoyhteistyöstä lapsen tukea koordinoitaessa. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana on kuvattu luvussa 5.

Varhaiskasvatuksen opettajat, sosionomit ja lastenhoitajat muodostavat moniammatillisen kasvattajatiimin, jonka kasvattajamitoitus on varhaiskasvatustavoitteiden mukainen. Perhepäivähoidon kasvattajatiimit muodostuvat useammasta perhepäivähoitajasta, joista kaksi perhepäivähoitajaa toimii tiimivastaavaparina. Kasvattajatiimit kokoontuvat säännöllisesti suunnittelemaan ja arvioimaan yksittäisten lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista sekä arvioimaan ja kehittämään tiimin pedagogista toimintasuunnitelmaa.

Päiväkodin johtaja vastaa yksikkönsä vuosittain laadittavasta toimintasuunnitelmasta. Yksikön toimintasuunnitelmaa, joka sisältää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman, arvioidaan ja kehitetään päiväkodin johtajan johdolla säännöllisesti pidettävissä

⁷¹ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁷² Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatustalaki 13 §

tiimivastaavien kokouksissa. Toimintasuunnitelmaan kirjataan toimintavuodelle asetetut konkreettiset pedagogiset tavoitteet. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa kuvataan yksikössä olevat ennaltaehkäisevät työtavat, kuten pienryhmätoiminta ja suunnitelmallinen tunnetaitojen harjaannuttaminen. Ristiriitatilanteisiin ja kiusaamiseen puututaan osallistavan sovittelun menetelmin. Varhaiskasvatusjohtaja hyväksyy vuosittain varhaiskasvatusyksiköiden toimintasuunnitelmien ja toimintakertomusten koosteen, joka viedään tiedoksi opetus- ja kasvatustalokunnalle.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasa-vertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohdaksi on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Varhaiskasvatuksessa aloittaminen

Järvenpään kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen ja perheen varhaiskasvatuksen aloitusta yhtenäisin toimin. Huoltajat laativat päiväkodin johtajan kanssa lapsen varhaiskasvatusta koskevan palvelusopimuksen, huoltajien tehtyä päätöksen varhaiskasvatuspaikan vastaanottamisesta. Palvelusopimuksen laatimisen ja tutustumiskäyntien aikana käynnistyvän yhteistyön myötä aloitetaan lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, toteuttaminen ja arviointi, mikä jatkuu koko lapsen varhaiskasvatusajan.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa kuullaan huoltajien ja lapsen ajatuksia-ja toiveita varhaiskasvatuksesta, jotta perheen arki on sujuvaa ja lapsi kokee siirtymisen varhaiskasvatukseen turvallisena. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö on tärkeää ja mahdollistaa lasten tarpeiden tunnistamisen.

Tutustumiskäynti perheessä

Ennen varhaiskasvatuksen alkamista tarjotaan perheille mahdollisuus lapsen tulevan ryhmän kasvattajan vierailuun lapsen kotona tai muussa lapselle tutussa paikassa esimerkiksi kotipihalla tai puistossa. Tarvittaessa tutustumiskäynnillä voi olla mukana varhaiskasvatuksen alueellinen erityisopettaja tai muu asiantuntija. Kasvattaja tutustuu lapseen leikkien ja jutellen. Myös huoltajat saavat mahdollisuuden kertoa lapsen luonteesta, tavoista, leikeistä, lapselle tärkeistä ihmisistä ja asioista sekä omista ajatuksistaan huoltajina liittyen lapsen varhaiskasvatukseen aloitukseen. Tutustumiskäynnin ja sen yhteydessä käytävän aloituskeskustelun lähtökohtana on kuuleminen. Kuulemisen kautta luodaan luottamuksellinen suhde lapseen ja huoltajiin sekä alku yhteistyölle heidän kanssaan. Tutustumalla lapseen jo lapsen kotona, kasvattaja saa arvokasta tietoa lapsesta, joka auttaa häntä toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla lapsen aloittaessa lapsiryhmässä.

Tutustuminen varhaiskasvatuspaikkaan

Lapsen kotona tapahtuvan tutustumiskäynnin jälkeen lapsi ja huoltaja(t) tutustuvat yhdessä varhaiskasvatuspaikkaan. Huoltaja(t) osallistuvat lapsensa kanssa varhaiskasvatuspaikan arjen toimintoihin ja voivat perehdyttää kasvattajia lapsensa tapoihin. Tutustumiseen tarvittava aika riippuu lapsen ja perheen tarpeesta. Erittäin tärkeää on huoltajille syntyvä luottamus siitä, että lapsi voi turvallisesti jäädä varhaiskasvatuspaikkaan. Sujuva, päivittäinen vuoropuhelu huoltajien ja kasvattajien välillä helpottaa lapsen siirtymistä kodista varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta kotiin. Kasvattajan tehtävä on tukea lasta kahden eri toimintaympäristön, kodin ja varhaiskasvatuksen, välillä. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa kasvattaja auttaa lasta kestämään eron huoltajistaan ja liittymään osaksi lapsiryhmää.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinta

Tutustumisaikana kirjataan ylös huoltajien ajatuksia ja toiveita varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Noin kahden kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksen alkamisesta, huoltajien ja kasvattajien käymän dialogin tuloksena, kirjataan lapselle oma varhaiskasvatussuunnitelma, jota arvioidaan ja päivitetään koko varhaiskasvatusajan.

Siirtyminen toiseen varhaiskasvatuspaikkaan

Järvenpään varhaiskasvatuksessa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan lapsen ihmissuhteiden pysyvyys ja jatkuvuus. Lapsen siirtyessä saman yksikön sisällä toiseen ryhmään tapahtuu tutustuminen pääasiassa kasvattajien kanssa. Lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen toimitaan samoin kuin varhaiskasvatusta aloitettaessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirretään uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Esiopetusyksiköissä järjestetään lapsen ja huoltajien yhteinen tutustumisaamupäivä.

Varhaiskasvatussuunnitelma on mahdollista siirtää myös yhteisen tiedonsiirtokeskustelun kautta. Keskusteluun osallistuvat tällöin vanhan ja uuden varhaiskasvatusryhmän opettaja, tai muu kasvattaja, sekä tarvittaessa erityisvarhaiskasvatuksen opettaja ja muut lapsen ja perheen kanssa toimivat verkostot. Huoltajat kutsutaan mukaan keskusteluun.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä

yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset arvot on avattu seuraavassa *kursiivilla* ja niiden alle on lisätty **järvenpääläisiä** painotuksia esiopetuksen opetussuunnitelman ja kaupungin arvot huomioiden.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

- Toimintamme keskiössä on lapsi
- Vuorovaikutuksemme on myönteistä, hyvinvointia tukevaa, avointa ja kunnioittavaa
- Havainnoimme ja dokumentoimme lasten arkea ymmärtääksemme lasten kokemusmaailmaa
- Huomioimme lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden kaikessa toiminnassa
- Autamme lasta tunnistamaan omat vahvuutensa ja oppimisen tapansa

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

- Vastamme siitä, että ryhmän ilmapiiri mahdollistaa turvaa, lämpöä, innostusta ja välittämistä
- Teemme, oivallamme, koemme ja opimme yhdessä lasten kanssa
- Vuorovaikutuksemme on sensitiivistä. Lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja hyväksyntää.
- Olemme vastuullisia ja ammatillisia. Annamme palautetta onnistumisista ja huomaamme hyvän.
- Meillä on taitoa arvioida, kokeilla ja kehittää uutta

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

- Lapselle syntyy kokemuksia omana itsenään hyväksytyksi tulemisesta sekä ryhmään kuulumisesta
- Osaamme hyödyntää ryhmän vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita sekä lasten ideoita ja oivalluksia toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa
- Vastaamme lapsen erilaisiin tunnetiloihin ja tarpeisiin lämpimästi ja tarkoituksenmukaisesti
- Käytämme monipuolisesti erilaisia kommunikointikeinoja lasten tarpeiden mukaan
- Lapsella on oikeus pitkäkestoiseen leikkiin
- Kasvattajien vastuulla on huolehtia lasten erilaisten tarpeiden tunnistamisesta ja niihin vastaamisesta

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

- Kasvattajayhteisö on mallina lapselle turvallisessa, kunnioittavassa ja luottamusta rakentavassa vuorovaikutuksessa
- Varmistamme, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena toiminnassa omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti
- Varmistamme, että pienryhmät ja joustavat ryhmittelyt ja muut yleisen tuen menetelmät tukevat kunkin lapsen hyvinvointia, osallisuutta ja oppimista
- Kasvattajayhteisön myönteisessä ilmapiirissä lapsi saa turvallisesti harjoitella itseään koskevien valintojen tekemistä, toisten huomioon ottamista ja yhdessä toimimista
- Kasvattajat kohtaavat jokaisen lapsen yksilönä ja tukevat hänen identiteettiään. Kasvattajat sallivat lasten ilmaista itseään eri tavoin ja rohkaisevat tekemään valintoja ilman stereotyyppioita.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

- Suhtaudumme kunnioittavasti perheiden monimuotoisuuteen sekä perheiden kieliin, kulttuureihin ja katsomuksiin
- Kohtelemme perheitä tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

- Otamme perheet vastaan lämpimästi ja arvostavasti

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

- Kasvattajayhteisö toimii esimerkkinä liikkuvaan, terveelliseen ja ekologiseen elämäntapaan kannustamisessa
- Lapsi harjoittelee yhdessä kasvattajan kanssa huolehtimaan itsestään, tavaroistaan ja lähiympäristöstään sekä kasvamaan yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen
- Toimintamme on ekologista, taloudellista ja vaikuttavaa

Arvoperustan toteutumisen seuranta ja arviointi

Arvojen toteutumista seurataan ja arvioidaan lasten kanssa arjen toiminnoissa. Huoltajat osallistuvat arviointiin varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö seuraa ja arvioi arvoperustan toteutumista varhaiskasvatusyksikön tavoitteellisessa vuoropuhelussa, pedagogisissa palaverissa sekä yksikön toimintasuunnitelman ja -kertomuksen laadinnassa.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee

ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa korostuu oppimisen ilo ja myötäinto. Kasvattaja arvostaa lapsen näkemyksiä, kannustaa, antaa palautetta, esittää oppimista edistäviä kysymyksiä ja jakaa oppimisen iloa yhdessä lasten kanssa. Hän tarttuu lasten oppimismahdollisuuksiin aina niiden ilmetessä. Kasvattaja on aktiivisesti lapsen mukana ihmettelemässä maailmaa ja löytämässä ratkaisuja ongelmiin. Lasten omille ajatuksille ja kysymyksille jätetään aikaa ja tilaa. Kasvattaja rakentaa lasten kanssa oppimisympäristöä, joka edistää lasten ajattelun, ongelmanratkaisun ja mielikuvituksen kehittymistä sekä innostaa lapsia oppimaan.

Lasten fyysisellä aktiivisuudella samoin kuin levolla, ravitsemuksella ja turvallisuuden tunteella on merkittävä vaikutus oppimiseen. Eri kasvu ympäristöjen, kodin sekä varhaiskasvatuksen, vuorovaikutus ja yhteistyö on tärkeää lasten oppimisen tukemisessa. Iän ja kehityksen myötä sekä kasvattajan tukemana, lapset oppivat havainnoimaan ja tunnistamaan omaa oppimistaan ja vahvuuksiaan.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot,

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä sitä, että kasvattaja on työssään tietoisesti läsnä ja eläytyy vuorovaikutukseen lasten kanssa. Kasvattaja luo lämpimän ja sallivan tunneilmapiirin, jossa toteutuu myönteinen, avoin ja kunnioittava vuorovaikutus. Kasvattajalle pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lapsiryhmän tunteminen ja havainnoinnin kautta saatu tieto jokaisesta lapsesta. Kasvattaja havainnoi lapsia erilaisissa tilanteissa, toimii tilanteiden mukaisesti ja ottaa toimintaa suunnitellessaan huomioon lasten kehitykselliset tarpeet, heidän kiinnostuksen kohteensa sekä kokonaisvaltaisen tapansa toimia.

Kasvattajan ammatillinen osaaminen pohjautuu koulutukseen ja kokemukseen. Osaaminen kehittyy työssä ja työyhteisössä keskustelujen, yhteisen oppimisen ja osaamisen jakamisen kautta. Kasvattajan tulee tiedostaa ja arvioida omaa toimintaansa. Oman työn kehittäminen on jokaisen kasvattajayhteisön sekä yksittäisen kasvattajan vastuulla. Järvenpään varhaiskasvatus järjestää aktiivisesti koulutusta henkilöstölleen. Kasvattajayhteisön toiminta perustuu työyhteisössä käytäviin pedagogisiin keskusteluihin sekä niissä sovittuihin oppimista ja hyvinvointia edistäviin, kasvattajan tietoisiin toimintatapoihin. Järvenpään varhaiskasvatukseen on luotu Osallisuuspakki kasvattajille työvälineeksi, joka tarjoaa keinoja lasten ja huoltajien osallisuuden vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden vahvistamisen tavoitteena ovat innovatiiviset, sosiaalisesti taitavat, itsenäisesti ajattelevat, aktiiviset ja vaikuttamaan pyrkivät lapset.

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että lapsiryhmän pedagoginen toiminta koostuu monipuolisesti ja suunnitelmallisesti eri oppimisen alueiden sisällöistä. Sisällöt vievät eteenpäin sekä yksittäisen lapsen että koko lapsiryhmän kasvua, oppimista ja hyvinvointia varhaiskasvatussuunnitelmien mukaisesti. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävänä on myös huolehtia monipuolisten työtapojen käytöstä ja oppimisympäristöjen muokkaamisesta yhdessä lasten ja kasvattajatiimin kanssa.

Kaikki lapsiryhmässä työskentelevät kasvattajat osallistuvat lasten havainnointiin, tiimin toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Tiimipalaverissa käydään yhteistä keskustelua mm. lasten tarpeista, kiinnostuksenkohteista ja oppimisympäristön muokkaamisesta. Perhepäivähoitajien työn tukena ovat päiväkodin johtajan lisäksi perhepäivähoitajien tiimit sekä varahoitoyksikkö.

Yksiköiden ja tiimien säännölliset tapaamiset, työn dokumentointi sekä suunnittelu- ja arviointijärjestelmä toimivat yhteisen tietoisuuden ja jatkuvan kehittämisen välineinä. Tavoitteellinen vuoropuhelu tiimien, päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan välillä, tiimikäynnit ja kehityskeskustelut esihenkilön kanssa sekä varhaiskasvatuksen yhteinen koulutussuunnitelma tukevat henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittymistä. Kasvattajien hyvinvointi välittyy lapsille ja luo turvallisuutta. Kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden toteutuminen vaatii kasvattajayhteisön hyvää johtamista, työhyvinvointia tukevaa toimintaa ja kasvattajalta omasta itsestään huolehtimista.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Järvenpäässä painotetaan kasvattajien ja lasten välistä dialogia, jolla tuetaan lasten omaa ajattelua sekä ongelmanratkaisutaitoja. Lasten ideat ja ajatukset omista tuotoksistaan, varhaiskasvatustoiminnasta ja oppimisympäristöistä ovat suunnittelun ja toteutuksen lähtökohtia. Toteutuneesta toiminnasta otetut kuvat ja videot, konkreettiset tuotokset ja lasten ajatukset tallennetaan sähköiseen kasvunkansioon ja/tai ryhmätiloihin lasten ja huoltajien nähtäville, arvioitavaksi ja toiminnan uudelleen suuntaamiseksi. Keskeistä ajattelun taitojen edistämiseksi on lapsen osallisuuden mahdollistaminen oman oppimisensa suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja uudelleen suuntaamisessa kuvallisten dokumenttien ja kasvattajan sanallisen tuen avulla. Kasvattajat ottavat huomioon lasten moninaiset tavat oppia antamalla aikaa pohdintaan, tutkimiseen ja kokeilemiseen erilaisissa ryhmissä ja ympäristöissä. Kasvattaja toimii lapsille mallina asioihin ja ilmiöihin suhtautumisessa sekä toisten ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa olemisessa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Järvenpäässä jokaisen lapsen kulttuurinen tausta huomioidaan ryhmän toiminnassa ja oppimisympäristössä. Vuoden kiertoon liittyvät juhlat, vierailut ja tapahtumat rikastuttavat varhaiskasvatuksen arkea. Lasten esittämät kysymykset ja tutustuminen ryhmän lasten erilaisista kulttuuritaustoista nouseviin tapoihin ja kieleen lisäävät lasten tietoisuutta ja kulttuurista osaamista. Ryhmän arjessa painottuu turvallisen ja hyvän ryhmähengen luominen, jolloin jokainen lapsi kokee olevansa osa ryhmää. Hyviä tapoja ja toisen ihmisen hienotunteista ja arvostavaa kohtaamista harjoitellaan arjessa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa

käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunniottamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa itsestä huolehtimisen ja arjen taitoja harjoitellaan kasvattajan tukeamana. Harjoitteluun käytetty aika nähdään arvokkaana. Kannustamme lasta kokeilemaan ja oppimaan innostavassa ja välittävässä ilmapiirissä. Jokaisella on vahvuuksia, ja mahdollistamme onnistumisia ja oppimista. Kasvattajatiimi arvioi ja kehittää ruokailuun, lepoon, ulkoiluun ja pukemistilanteisiin liittyviä toimintatapoja vastaamaan lasten tarpeisiin ja mahdollistamaan lapsen omaa toimijuutta. Lasten liikkuvan elämäntavan vahvistaminen on tärkeää. Tätä tuetaan mahdollistamalla ja monipuolistamalla liikkumista mm. säännöllisillä metsäretkillä, tilajärjestelyillä ja tiloissa olevilla välineillä. Tunnetaitojen harjoittelu tapahtuu arjessa. Kasvattaja vastaa lasten erilaisiin tunnetiloihin lämpimästi ja tarkoituksenmukaisesti sekä keskustelee lasten kanssa arjen tilanteista ja niiden herättämistä tunteista.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Järvenpäässä monilukutaitoa kehitetään leikin ja tutkimisen kautta. Erilaisia sisältöjä, kuten puhuttua, kirjoitettua ja audiovisuaalista materiaalia käsitellään leikin, ihmettelyn ja lapsen mieltä askarruttavien kysymysten avulla. Lapsiryhmien toimintaympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa käyttämällä monipuolisesti tekstejä, kuvia ja erilaisia viestejä. Järvenpään rakennettu kaupunkiympäristö ja kulttuuri-kohteet tarjoavat monia mahdollisuuksia monilukutaidon kehittämiseksi.

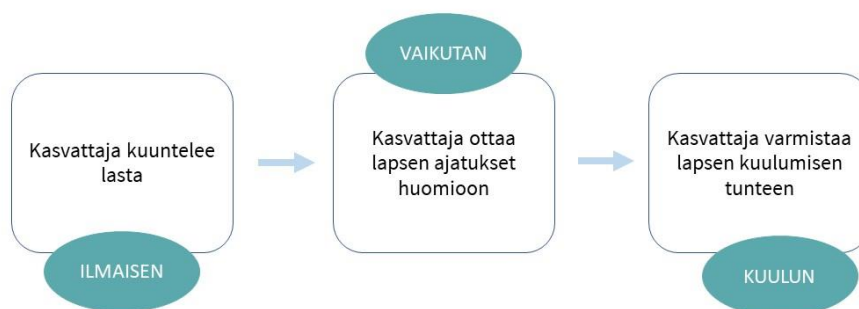
Lapsiryhmissä on käytössä monipuolisia välineitä digitaalisen osaamisen ja ymmärryksen kehittämiseen yhdessä lasten kanssa. Kasvattajat harjoittelevat lasten kanssa muun muassa erilaisten opetusohjelmien käyttöä, kuvaamista ja kuvan käsittelyä sekä videointia. Laitteet mahdollistavat myös kuvatuon sekä monipuolisen dokumentoinnin tekstinkäsittelyn, kuvien ja erilaisten tallenteiden avulla.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Järvenpäässä lapset, kasvattajat ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja vahvistavat arvostava kohtaaminen, lasten ajatusten kuuleminen ja yhdessä toimiminen niiden pohjalta. Lapsen osallisuus toteutuu arjen toiminnassa. Kasvattajan sensitiivinen vuorovaikutus, ja toimintatapojen valinta arjessa edistää lasten osallisuutta ja lisää lasten onnistumisen kokemuksia. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään apua sitä tarvittaessa. Lasten on tärkeää saada kokea ja tietää, että he ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Kuva 2 Lapsen osallisuus kasvattajan tukemana

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista*
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta*
- oppimisympäristöistä ja työtavoista*
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista*
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä*
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta*
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä*
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.*

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatukseen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti ja kamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehitävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehityksestä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämässä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten suhteiden ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa kasvattaja tiedostaa, että hänen oma tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapselle. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää toimintatapojen ja pedagogiikan johtamista, henkilöstön, lasten ja huoltajien osallisuuden turvaamista ja sitoutuneisuutta yhteisiin toimintatapoihin. Järvenpään varhaiskasvatuksen johtaminen ja tiedonkulkurakenne tukevat kehittävää työtettä. Yksikkötasolla säännölliset tiimivastaavien ja tiimien tapaamiset sekä varhaiskasvatuksen opettajien yhteissuunnittelu toteuttavat jatkuvaa toiminnan arviointia. Kasvattajien järjestelmällinen itsearviointi ja jatkuva työn kehittäminen ovat luonteva osa järvenpääläistä varhaiskasvatusta. Pienryhmätoiminta on oleellinen osa järvenpääläisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria.

Varhaiskasvatusjohtajalla, palvelupäälliköllä ja päiväkodin johtajilla on vastuu toimintakulttuurin kehittämisestä järvenpääläisen yhteisöohjautuvan johtamiskulttuurin mukaisesti. Kehittämisen perustana toimii paikallinen arviointitieto ja yhteiskunnallinen tutkimustieto. Toteutuksessa hyödynnetään muun toiminnan ohessa tehdyn kehittämistyön lisäksi erilaisia valtakunnallisia hankkeita. Toimintakulttuurin kehittämiseen osallistuu yksiköiden koko henkilöstö, lapset ja huoltajat. Toimintakulttuuria kehitetään oppivan yhteisön periaatteiden mukaisesti kokeilemalla monipuolisia työtapoja ja uusia ratkaisuja oppimisympäristöissä sekä kehittämällä ammatillista osaamista yksiköissä ja yhteistyöverkostoissa. Osaamista jaetaan yksiköissä ja yksiköiden välillä aktiivisesti.

Toimintakulttuuriin liittyviä monipuolisia työtapoja ja pedagogiikkaa kuvataan tarkemmin luvussa 4.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁵. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä osassa Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta. Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten

⁸⁵ Varhaiskasvatustilaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Järvenpäässä eri oppimisympäristöt sisä- ja ulkotiloissa, luonnossa ja muussa lähiympäristössä muodostavat lapsille kokonaisvaltaisen oppimaiseman ja kannustavat aktiiviseen ympäristön tutkimiseen sekä yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen. Järvenpään varhaiskasvatuksen yhteiset turvallisuusohjeet ohjaavat turvallisuuden huomioimiseen kaikessa toiminnassa. Toiminta perustuu mahdollistamiseen ja keikelemaan kannustamiseen, jolloin oppimisympäristöjä käytettäessä säännöt ja kiellot ovat harkittuja ja pedagogisesti perusteltuja. Kasvattajat luovat yhdessä lasten kanssa eri oppimisympäristöistä turvallisia ja viihtyisiä lasten omia paikkoja. Kasvattajat suunnittelevat, arvioivat ja muokkaavat yhdessä lasten kanssa toimintaympäristöä huomioiden lasten ideat, ehdotukset ja leikkitoiveet.

Järvenpää on kaupunkina monipuolinen ja kiinnostava varhaiskasvatuksen oppimisympäristö. Tuusulanjärven kulttuuriympäristö sekä luonnon läheisyys tarjoavat monia mahdollisuuksia erilaisille retkille omassa kaupungissa. Tutustumalla oman varhaiskasvatuksen lähialueisiin kuten metsiin, puistoihin, liikuntapaikkoihin ja muuhun kotikaupungin rakennettuun ja luonnonvaraiseen ympäristöön sekä kulttuuriympäristöön, lapsi luo pohjaa omalle kotiseutusuhteelleen. Järvenpäässä hyödynnetään eri yhteistyökumppaneiden, kuten kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimen tarjoamia mahdollisuuksia.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁶.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁷. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁸.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3).

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁸ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luotamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa yhteistyö ja vastavuoroinen suhde huoltajan ja kasvattajan välillä rakentuu jo aloituskeskustelusta ja tutustumiskäynneistä alkaen. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä yhdistyvät lapselle kahden tärkeän tahon tiedot ja kokemukset: huoltajien omaa lastaan koskeva ja kasvattajien ammatillinen asiantuntemus. Kasvattajan tehtävänä on huolehtia siitä, että yhteistyö huoltajien kanssa tukee lapsen hyvinvointia ja vahvistaa huoltajien osallisuuden kokemusta. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaivustajaa. Huoltajilla on myös mahdollisuus tutustua ja osallistua lapsensa varhaiskasvatuspäivään.

Varhaiskasvatus alkaa lapselle yksilöllisesti suunnitellun, riittävän tutustumisajan jälkeen lapsen tahdissa. Tarkempi kuvaus lapsen varhaiskasvatuksen aloittamisen käytännöistä yksiköissä on kirjattu lukuun 2. Yhteistyö huoltajien kanssa on päivittäistä ja avoin vuorovaikutus lapsen tuonti- ja hakutilanteissa on tärkeä perusta lapsen hyvinvoinnille sekä huoltajien ja kasvattajien yhteisen tietoisuuden vahvistumiselle. Järvenpäässä on käytössä sähköinen järjestelmä, joka osaltaan mahdollistaa varhaiskasvatuksen ja kodin välistä vuorovaikutusta ja viestintää. Lapsen pedagogiseen dokumentaatioon tallennetaan mm. lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä valokuvia.

Päivittäisen yhteistyön lisäksi varhaiskasvatuksessa järjestetään perhe- ja/tai vanhempainiltoja, juhlia ja muita yhteisiä tapahtumia. Tapahtumien tavoitteena on mahdollistaa perheiden keskinäisiä kohtaamisia sekä koko kasvatusyhteisön keskustelua muun muassa yksikön toimintasuunnitelman sisällöistä ja toteutumisesta. Huoltajia osallistetaan yhteisten tapahtumien suunnitteluun sekä toteutukseen. Huoltajat voivat yhdessä perustaa päiväkotiin vanhempainkerhon tai -yhdistyksen. Edellä mainittujen lisäksi huoltajien näkemyksiä kuullaan vuotuisissa asiakastytyväisyyskyselyissä, päiväkotikohtaisissa osallistamismuodoissa sekä tarvittaessa raatityöskentelyssä.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁹. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁰.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 §

yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹¹

Järvenpään kaupungin varhaiskasvatus tekee yhteistyötä erilaisten tahojen kanssa. Yksityiset päiväkodit ovat sitoutuneet varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja eri toimijat ovat mukana kehittämistyössä ja osin koulutuksissa. Kasvun ja oppimisen tuen palvelut sekä opetuksen avainalue ovat merkittäviä yhteistyötahoja jokapäiväisessä arjessa. Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen jatkumo edellyttää hyvää yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Esi- ja alkuopetuksen välinen yhteistyösuunnitelma laaditaan yhteistyössä lähikoulujen kanssa vuosittain. Kolmikanta- tai monikantakeskustelut huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan ja alkuopetuksen opettajan sekä muiden tarvittavien asiantuntijoiden kesken toteutetaan lapsen siirtyessä kouluun.

Järvenpään kaupungin hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma vuosille 2022-2025 asettaa tavoitteita sisäisen yhteistyön rakentamiselle esimerkiksi liikunta- ja lapsiperhepalveluiden kanssa. Varhaisen tuen perhetalo Joutsikki tukee perheitä jo varhaisessa vaiheessa arjen asioissa. yhteistyö lähtee siitä, että huoltajat saavat sujuvasti tukea arkeensa heitä askarruttavissa asioissa. Lisäksi Keski-Uudenmaan soten tekemä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022-2025 asettaa tavoitteita rajapintatyöskentelylle ja eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseksi. Esimerkiksi kummiterveystoiminnalla ja lastensuojelun kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään kehittämään vuorovaikutusta ja rakentamaan yhteinen näkemys lapsen hyvinvointiin liittyvistä tarpeista.

Kotoutumisen edistämisen ohjelmassa vuosille 2022-2025 puolestaan kuvataan tavoitteita kotoutumistoiminnalle osana peruspalveluita -kuten varhaiskasvatusta. Toimiva rajapintatyöskentely eri toimijoiden kanssa on edellytys lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiselle. Maahanmuuttajatoimisto Versossa opastetaan ja avustetaan maahanmuuttajia toimimaan uudessa kulttuurissa ja asioimaan kotikunnassa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta ohjaa tarvittaessa maahanmuuttajataustaisia huoltajia Versoon. Versossa tuetaan esimerkiksi varhaiskasvatukseen liittyvien hakemusten tekemisessä ja sähköisessä asiointissa.

⁹¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuva 3 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (Opetushallitus, 2022)

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaana pedagogisen toiminnan edellytyksenä on

suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Järvenpäässä pedagogista toimintaa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään järjestäjän, varhaiskasvatussyksikön ja kasvattajatiimien toiminnan tasolla. Säännöllisissä ja toimivissa rakenteissa tieto kulkee sujuvasti ja keskustelu pedagogisesta viitekehyksestä tavoittaa kaikki toiminnan laadukkaassa toteuttamisessa tarvittavat tasot. Päiväkodin johtaja vastaa yksikkönsä osalta, että sen keskustelu- ja kokousrakenteet, vuosittain laadittava toimintasuunnitelma, käytetyt työtavat ja oppimisympäristöjä koskevat ratkaisut mahdollistavat perusteissa kuvatun pedagogisen viitekehyyksen mukaisen toiminnan.

Tiimin pedagogista toimintasuunnitelmaa laaditaan, tarkastellaan ja kehitetään havainnointitietoon perustuen viikoittain varhaiskasvatuksen opettajan johdolla. Tiimin toimintasuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja sitä kehitettäessä on keskiössä niin lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat kuin perusteissa kuvattu pedagogisen toiminnan viitekehys kokonaisuudessaan. Lasten ja lapsiryhmän tarpeet samoin kuin varhaiskasvatuksen sisällölliset tavoitteet yhdistyvät kasvatusyhteisön ja yksittäisten kasvattajien tietoisissa pedagogisissa toimintatavoissa. Perhepäivähoitajien pedagogisen toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen tukena ovat päiväkodin johtaja, perhepäivähoitajien tiimit ja alueellinen erityisopettaja.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Järvenpäässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa käytetään työvälineenä pedagogista dokumentointia, joka kohdistuu lapsen vahvuuksiin, mielenkiinnon kohteisiin ja tarpeisiin. Näiden selvittämiseksi dokumentointikeinoina käytetään esimerkiksi kuvaamista, lapsen haastattelua ja saduttamista sekä toiminnan havainnointia. Huoltajien asiantuntijuutta sekä kerättyjä dokumentteja hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun aikana kirjattaessa pedagogiselle toiminnalle asetettavia tavoitteita, toimenpiteitä ja tarvittavia tukitoimia. Tavoitteet ja toimenpiteet kirjataan konkreettiseen ja arvioitavaan muotoon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa toteutettaessa pedagoginen dokumentointi kohdistuu ensisijaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuun pedagogiseen toimintaan, jotta sen toteutumista voidaan arvioida yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Kuvalliset dokumentit sekä lapsen ajatukset ja kasvattajan havainnot tallennetaan sähköiseen järjestelmään. Kasvattajat sopivat huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman säännöllisestä päivittämisestä ja toteutumisen arvioinnista.

Yhdessä lasten kanssa monipuolisin menetelmin tuotettua tietoa hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Huoltajien havainnot ja näkemykset huomioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa, toteuttamisessa ja toteutumisen arvioinnissa. Tarpeelliset tiedot kunkin lapsen varhaiskasvatuksen aikaisesta kasvun, kehityksen ja oppimisen etenemisestä ovat kasvattajien käytettävissä myös lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Järvenpäässä toimitaan tarkoituksenmukaisissa pienryhmissä ja yhtäaikaista toimintaa porrastetaan. Pienryhmätoimintaa järjestetään sekä kiinteissä että joustavissa pienryhmissä huomioiden lasten tarpeet, mielenkiinnonkohteet, lasten osallisuus ja toiminnan tavoitteet. Pienryhmätoiminnalla tarkoitetaan kasvattajan toimimista pienryhmänsä mukana pedagogisesti mielekkään toiminnallisen kokonaisuuden, kuten leikin, ulkoilun ja ruokailun ajan. Näin toimien luodaan perustaa lasta osallistavalle toiminnalle. Pienryhmätoimintaa suunnitellaan myös yli ryhmärajojen. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa pienryhmien muodostumiseen sekä pienryhmän toimintaan käytettyyn aikaan.

Leikin ja liikkumisen mahdollistaminen ovat vakiintuneet keskeisimmiksi järvenpäälaisiksi työtavoiksi. Yksittäiset kasvattajat, kasvattajatiimit ja kasvatusyhteisöt tekevät valintoja ja päätöksiä siten, että lapsilla on mahdollisuus liikkumiseen sekä pitkäkestoiseen ja sitoutuneeseen leikkiin. Työtapoja suunnitellaan, valitaan ja arvioidaan yhdessä lasten kanssa. Järvenpään varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja oppimiseen soveltuvia kohteita, materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää digitaalisia työvälineitä ja oppimisympäristöä.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittyessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea

lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Järvenpäässä kasvattaja on aktiivinen leikkijä, joka tukee lasten leikkiin ohjautumista, leikin rakentamista ja toteutumista. Käytettävät toiminnanvalintataulut ja kuvat tukevat lasten osallisuutta, leikin luovaa ja monimuotoista toteutumista sekä mielekkäiden leikkikokonaisuuksien valintaa. Järvenpäässä on sitouduttu pienryhmätoimintaan ja toiminnan porrastamiseen, mikä luo leikkirauhaa ja mahdollistaa pitkäkestoisen leikin sekä ulko- ja sisätilojen monipuolisen käytön. Lapsilla on mahdollisuus jatkaa leikkiä ja rakentaa leikeistä myös pidempikestoisia kokonaisuuksia.

Varhaiskasvatusyksiköiden mahdolliset lelulainaat ja ryhmissä kiertävät leikkikokonaisuudet rikastavat leikkejä ja tuovat leikkivälineitä kaikkien lasten ulottuville. Leikki voi siirtyä ja kulkea mukana ulos, luontoon tai lähiympäristöön. Leluille osoitetut hyllyt ja leikkitalat varustetaan niitä tarkoittavin kuvin, mikä helpottaa leikkivälineiden järjestämistä paikoilleen leikin päätyttyä. Lapset osallistuvat välinehankintoihin suunnitteluun kehitys- ja ikätasonsa mukaisesti.

Kasvattaja arvioi leikkiä yhdessä lasten kanssa mm. kuunnellen lasten ajatuksia ja kokemuksia sekä tarkastellen leikistä tuotettua dokumentointia. Yhteinen arviointi lasten kanssa suuntaa toimintaa eteenpäin seuraaville leikkiprojekteille. Suunniteltaessa ja toteutettaessa leikkejä lasten kanssa käytetään yleisen tuen menetelmiä mm. pikapiirtämistä tai käsitekarttoja. Päivittäisellä havainnoinnilla ja dokumentoinnilla vahvistetaan lapsen osallisuutta leikin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja

sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹² mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin

⁹² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoi-
maan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen
toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa var-
haiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä
ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri
tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään pu-
huttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Ta-
voitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittä-
mistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat
lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja aut-
taa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee.
Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi
lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät
lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden
kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asia-
yhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä
on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kir-
joittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merki-
tyksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänneisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoitta-
maan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti
lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kerto-
muksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa pu-
heen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa kielellinen ilmaisu on tärkeä osa kaikkia arjen toimintoja. Kielellisten
ja vuorovaikutuksen valmiuksien vahvistamiseen käytetään kaikissa lapsiryhmissä monipuolisia kommu-
nikoinnin tukimuotoja kuten kuvia ja tukiviittomia. Kasvattaja mallintaa ja opastaa lasta vuorovaikutus-
taitojen kehittämisessä ja luo omalla toiminnallaan pohjan lapsen tavalle olla vuorovaikutuksessa. Kas-
vattaja vahvistaa pienryhmän yhteistä vuorovaikutusta kiinnostamalla lasten ajatuksista.

Lapsille luetaan säännöllisesti ja lastenkirjallisuuteen tutustutaan monipuolisesti yhdessä kasvattajan
kanssa huomioiden lasten mielenkiinnon ja samaistumisen kohteet (esim. eri kielinen lastenkirjallisuus).
Järvenpään kirjasto toimii varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanina monipuolistaen lastenkirjallisuu-
den hyödyntämistä. Jokaiselle 4-vuotta täyttävälle lapselle tehdään Järvenpään varhaiskasvatuksessa
erityisopettajien toimesta luku- ja kirjoitusvalmiuksien kartoitus, jonka tarkoituksena on arvioida lapsen
kielellisen kehityksen sekä luku- ja kirjoitustaitojen tasoa suhteessa oppimisvalmiuksiin. Kartoitus ajoit-
tuu laajemman terveystarkastuksen yhteyteen, jotta myös neuvola saa tiedon mahdollisista kielen kehi-
tyksen pulmista. Tällöin yhteistyö puheterapeutin tai muiden yhteistyötahojen kanssa saadaan käyntiin
joustavasti ja viipymättä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelella. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia tapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaismuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista

viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Järvenpää kulttuurikaupunkina mahdollistaa kulttuurikasvatuksessa eri toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kulttuurin osaajien taitoja olemalla aktiivisia yhteistyökumppaneiden suuntaan ja tekemällä yhteistyötä paikallisten taiteilijoiden, taidemuseon, kirjaston tai kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Järvenpään Taidemuseo tarjoaa mielenkiintoisen kohteen tutustua lähiympäristön menneisyyteen Tuusulanjärven taiteilijayhteisön tuoman taiteen kautta. Varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa hyödynnetään Järvenpään Taidemuseon näyttelyiden ja työpajojen mahdollisuuksia.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa heittäydytään rohkeasti erilaisiin lasten ideoista ja mielenkiinnon kohteista syntyviin leikki- ja tutkimusprojekteihin. Nämä projektit toimivat samalla oivallisena lähtökohtana monikanavaisen ilmaisun, taiteen ja tutkimisen maailmaan ja samalla alustana uusien työtapojen sekä sisältöjen omaksumiselle.

Vuoden kierron mukaiset juhlat ja kalenteriin merkityt suomalaisen kulttuuriin liittyvät liputuspäivät merkkihenkilöineen elävät Järvenpään varhaiskasvatuksessa vahvasti musiikin, draaman, sanataiteen ja kuvallisen ilmaisun kautta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenaajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan mahdollisuus saada tietoa ihmisten erilaisista perinteistä, historiasta, toimintatavoista ja katsomuksista oma ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. Lapset

saavat ilmaista eettisiä tai katsomuksellisia pohdintojaan ja tehdä kysymyksiä asioista. Kasvattajat mahdollistavat lasten ihmettelyn, moninaiset arjen kohtaamiset ja vuoropuhelut.

Varhaiskasvatuksessa voidaan osallistua eri seurakuntien järjestämiin tilaisuuksiin. Osallistuttaessa seurakuntien tilaisuuksiin tai toimintaan, järjestetään rinnalle vaihtoehtoista toimintaa. Molempien sisältöistä tiedotetaan huoltajia ennakkoon, jolloin huoltajat voivat päättää kumpaan toimintaan lapsi osallistuu. Järvenpäässä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä myös kaupungin muiden eri toimijoiden ja yhdistysten sekä seurojen kanssa.

Mediakasvatuksessa hyödynnetään erilaisia mediasisältöjä, kuten painettuja ja digitaalisia kuvia ja tekstejä. Kasvattajat tukevat lasten omien sisältöjen tuottamista tarjoamalla siihen monipuolisia mahdollisuuksia, kuten lasten omia uutisia tai tallenteita. Kasvattajat huomioivat ja hyödyntävät mediasisältöjen vaikutusta lasten leikeissä, vertaissuhteissa, kokemusmaailmassa sekä harjoittelevat yhdessä lasten kanssa turvallisia median käyttötaitoja. Järvenpään varhaiskasvatuksessa mediakasvatusta tukevat kuskakin yksikössä toimivat tv-t -vastaavat ja -agentit.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.*

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta:

oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erytystä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä heillä on ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Järvenpäässä varhaiskasvatukseen arkeen kuuluu aktiivinen ja säännöllinen retkeily lähiluonnossa ja muussa ympäristössä kaikenikäisten lasten kanssa. Lähiluontoa ja -ympäristöä käytetään monipuolisesti oppimisympäristöinä. Kasvattajat mahdollistavat lapsille lähiluonnon monipuolisen tutkimisen ja käytön rikastuttamalla luonnossa liikkumista ja toimimista tarvittavin välinein. Luonnon materiaalit, luonnon kunnioittaminen sekä suojeleminen vahingoilta kuuluvat tärkeänä osana ympäristökasvatukseen. Lasten kanssa harjoitellaan kierrätystä ja kestävää elämäntapaa kaikissa arjen tilanteissa. Pyrimme vahvistamaan ympäristön kannalta vastuullista elämäntapaa ja kulttuuria.

Teknologiakasvatukseen Järvenpäässä kuuluu muun muassa toiminnan ja tekemisen dokumentointi yhdessä lasten kanssa ryhmissä olevien tablettitietokoneiden avulla. Dokumentoimalla ja havainnoimalla asioita lapsi oppii tunnistamaan oman toimintansa vaikutuksia ja merkityksiä. Lapsi on aktiivinen tutkija, joka kysymyksiä esittämällä ja ratkaisuja etsimällä päätyy erilaisiin päätelmiin ja havainnoiteihin arjesta. Kasvattajalla ei tarvitse olla valmiita vastauksia, vaan keskeistä on yhdessä tekeminen, oppiminen ja oivaltaminen.

Kasvan, liikun, kehityn

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa lasten liikkuminen sekä fyysinen aktiivisuus ovat keskeistä kaikessa toiminnassa. Järvenpäässä toimitaan valtakunnallisten varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten

mukaisesti. Lasten kanssa retkeillään luonnossa ympäri vuoden. Lasten monipuolista liikkumista tuetaan ja liikunnan perustaitoja harjoitellaan monipuolisesti vuodenaikojen mukaan. Oppimisympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa liikkumiseen houkuttelevaksi niin, että lapsilla on mahdollisuus aktiiviseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntapalveluiden liikuntavälinelainaamo on koko varhaiskasvatuksen käytettävissä.

Ruokailussa on oleellista vahvistaa lasten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja positiivista suhtautumista yhteisiin ruokailuhetkiin ja ruokaan. Lapset voivat vaikuttaa syömänsä ruuan määrään ja annostelevat itse ruokansa valmiuksiensa mukaisesti. Tällä tuetaan syömisen itsesäätelyn kehittymistä. Kasvattajat ruokailevat yhdessä lasten kanssa. Kasvattajan ohjaustapa ja oma esimerkki vaikuttavat siihen millainen oppimistilanne ruokailusta lapselle muodostuu, miten he syövät ja mistä oppivat pitämään. Lasten yksilöllistä syömään oppimisen kehitystahtia ja uusiin makuihin ja koostumuksiin harjoittelua kunnioitetaan. Kasvattajat täydentävät ruokailuissa tapahtuvaa ruokakasvatusta myös muussa toiminnassa, kuten erilaisissa leikeissä, lähiympäristössä sekä hyödyntäen digitaalisia oppimisympäristöjä.

Järvenpäässä toimitaan yhteisesti sovittujen turvallisuutta koskevien toimintaohjeiden mukaisesti. Lasten kanssa sovitaan yhteiset toiminnan periaatteet. Varhaiskasvatusryhmissä harjoitellaan erilaisia tapoja selvittää vaarallisia tilanteita, esimerkiksi tehden ongelmanratkaisuharjoituksia tai toteutettaessa yhteisiä pelastautumisharjoituksia. Lasten kanssa keskustellaan oikeudesta rajoittaa koskemattomuuttaan turvataitojen avulla. Tarvittaessa sovitaan lapselle yksilöllisesti sopivia toimintatapoja yhdessä huoltajien ja muiden yhteistyötahojen, kuten neuvolan tai perhetyön kanssa.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹³ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

*Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁴. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

⁹⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omak-sua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatustilaisissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi

Kielirikasteinen

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatustilaisissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja

kaksikielinen

varhaiskasvatus

varhaiskasvatus

perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lasten kielelliset, kulttuuriset ja katsomukselliset taustat sekä valmiudet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on auttaa lasta ilmaisemaan itseään hänelle luontaisilla tavoilla, omista lähtökohdistaan käsin. On tärkeää, että lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään ja rohkaistuu ilmaisemaan itseään niillä keinoilla, joita hänellä on käytössään. Tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kieli- ja kulttuuri-identiteetin kasvua sekä opettaa lapsia kunnioittamaan erilaisia ilmaisun tapoja. Varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen vastuu ryhmässä annettavan tavoitteellisen suomen toisena kielenä -opetuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Kasvattajien tukena Järvenpäässä työskentelee konsultoiva kieli- ja kulttuuriopettaja sekä yksiköistä nimetyt kieli- ja kulttuurivastaavat. Monipuoliset leikki- ja vuorovaikutustilanteet sekä kielitietoinen oppimisympäristö tarjoavat mahdollisuuksia käyttää ja oppia suomen kieltä. Henkilöstö toimii kielellisenä mallina ja auttaa lasta laajentamaan sanavarantoaan.

Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lapsen tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Lapsen suomen kielen taitoja tulee tarkastella vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Havainnoinnin ja dokumentoinnin tukena käytetään sovittuja työvälineitä sekä tarvittaessa kielikartoituksia. Tavoitteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ne käydään läpi yhdessä huoltajien kanssa. On tärkeää, että myös huoltajille muodostuu käsitys siitä, millainen kieliympäristö lapsella on varhaiskasvatuksessa.

Yhteistyö huoltajien kanssa perustuu tasavertaiseen vuorovaikutukseen. Mahdollisuus siihen turvataan käyttämällä tarvittaessa tulkkia huoltajien kanssa sovituisissa tapaamisissa. Keskusteluissa käydään läpi myös huoltajien mahdollisuuksia ja keinoja tukea lapsensa äidinkielen kehitystä. Huoltajat voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Heitä voi myös kutsua kertomaan lapsille sekä kasvattajille omasta kielestään ja kulttuuristaan.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Järvenpään varhaiskasvatusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Lasten ja perheiden kohtaamisessa tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä arvoja. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen toimintakulttuurin ja pedagogiikan kehittäminen on jatkuva prosessi, jossa kiinnitetään huomiota osallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksiin. Kasvattajat luovat tietoisesti varhaiskasvatukseen toiminta- ja oppimisympäristön, jossa kaikkien osallistuminen on mahdollista. Lapsen tarpeisiin vastataan yksilöllisesti ja joustavasti, oppimisen esteitä poistaen ja yksilön vahvuuksien pohjalle varhaiskasvatuksen käytäntöjä rakentaen.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa seurataan säännöllisesti lasten kasvua, kehitystä ja oppimista sekä varhaiskasvatusryhmien hyvinvointia yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Kasvattajat havainnoivat ja arvioivat lasten kehitystä ja oppimista sekä tuen tarpeita. Lasten kehityksen etenemistä ja oppimisvalmiuksia kartoitetaan yhteisesti sovituille menetelmille. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tarvittavan tuen käynnistämisestä ja toteutuksesta yhteistyössä muiden kasvattajien, erityisopettajan ja päiväkodin johtajan sekä huoltajien kanssa. Perhepäivähoidossa lapsen tarvitsema tuki käynnistetään ja sen vaikutuksia seurataan yhteistyössä perhepäivähoidosta vastaavan päiväkodin johtajan ja erityisopettajan kanssa.

Yksityisissä päiväkodeissa olevien lasten asioissa henkilöstö voi konsultoida puhelimitse Järvenpään kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntijaa. Tuen järjestämisestä ja toteuttamisesta vastaa yksityinen palveluntarjoaja, mutta yksityisillä päiväkodeilla on mahdollista saada rahallista tukea tarvittavan rakenteellisen tuen järjestämiseen palvelusetelisääntökirjassa kuvatulla tavalla.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosi-aali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvas-tuussa oleva kunta⁹⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen te-kee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁰-varhaiskasva-tukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioi-daan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰³. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanai-kaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁴. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai var-haiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁵. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁶, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁷. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁸

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰⁹ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁰

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹¹.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnan ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹³.

Järvenpään varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä kuulla ja kunnioittaa huoltajien asiantuntijuutta oman lapsensa asioissa, jotta jokaiselle lapselle voidaan tarjota hänen kehitystasonsa mukaista opetusta ja tukea. Huoltajien kanssa keskustellen suunnitellaan tarvittava tuki ja siihen liittyvät järjestelyt. Myös lapsen kanssa keskustellaan hänen oppimisestaan ja kokemuksistaan varhaiskasvatuksessa lapsen ikätaso ja valmiudet huomioiden. Henkilöstön ja huoltajien tekemät havainnot täydentävät lapsen kertomaa. Vuoropuhelu huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatuksesta sekä sen tavoitteista ja tuen mahdollisuuksista on säännöllistä ja toteutuu päivittäisissä kohtaamisissa, puhelimitse, sähköisesti viestimällä sekä sovituisissa tapaamisissa. Tarvittaessa tuki suunnitellaan, toteutetaan ja sen vaikutuksia arvioidaan muiden tuen ammattihenkilöiden monialaisena yhteistyönä.

Tuen tarpeen liittyessä lapsen tai perheen elämäntilanteeseen perhe ohjataan Järvenpään kaupungin lapsiperheiden hyvinvoinnin ohjauspalveluiden tai Keusoten palveluiden piiriin. Varhainen avoin yhteistyö tähtää lasten ja perheiden tukemiseen sekä riskien vähentämiseen. Tavoitteena on toimia riittävän varhaisessa vaiheessa, jo silloin kun tukemisen mahdollisuuksia ja toimintavaihtoehtoja on runsaasti olemassa. Varhaisen tuen perhetalo Joutsikki tukee perheitä arjen pulmissa. Perhetalo Joutsikki ja varhaiskasvatus kehittävät yhteistyötään siten, että huoltajien on mahdollisimman luontevaa ja helppoa asioida ja saada tukea arkeen perhettä askarruttavissa asioissa. Keusoten perhesosiaalityö ottaa vastaan varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteydenotot sosiaalihuollon tuen tarpeen arvioimiseksi sekä laaditut lastensuojeluilmoitukset. He toimivat myös henkilöstön konsultatiivisena tukena tarvittaessa.

Järvenpäässä toimii perhekeskustiimi, moniammatillinen ryhmä, jonka asiantuntemusta hyödyntäen voidaan arvioida ja suunnitella lapsen ja perheen tarvitsemaa tukea. Perhekeskustiimi kokoontuu säännöllisesti ja siihen osallistuvat neuvolalääkäri, terveydenhoitaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, psykologi ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja, sekä tarvittaessa perheneuvolan edustaja tai lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lapsen kehitystä, oppimista tai hyvinvointia koskevan huolen voi viedä perhekeskustiimin käsittelyyn huoltajien aloitteesta tai heidän luvallaan terveydenhoitaja, terapeutti tai lääkäri ja varhaiskasvatuksen edustajana erityisopettaja tai kieli- ja kulttuuriopettaja.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle

¹¹² Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

määritellään sopivin tuen taso¹¹⁴ ja tuen muodot¹¹⁵ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁶. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁷.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustointia. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omissa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁸.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyimestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²¹.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²². Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut

¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

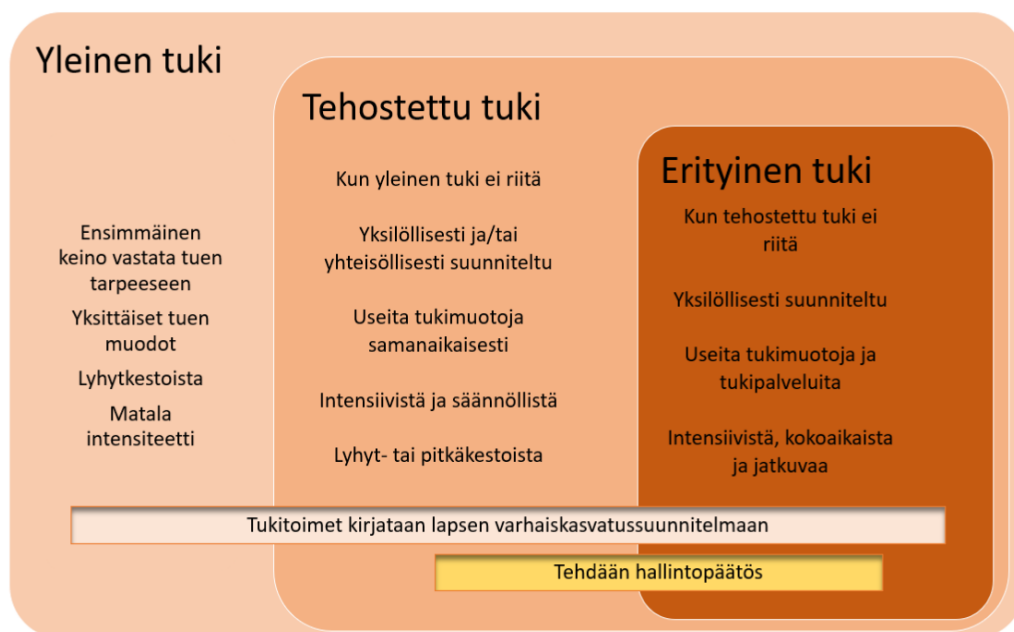

sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitse- mis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityis- ryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonais- arviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Kuva 4 Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

¹²³ Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Järvenpään varhaiskasvatuksessa yleisen tuen avulla pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle parhaat mahdollisuudet kehittyä ja oppia. Sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa lapsen tuen toteutumisesta vastaa päiväkodin johtaja.

Yleisen tuen aikana säännöllinen konsultatiivinen yhteistyö varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken on ensisijaista. Yleisessä tuessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa ja havainnoi varhaiskasvatusikäisten lasten kehityksen edistymistä ja oppimisvalmiuksien kehittymistä yhdessä henkilöstön kanssa. Säännöllinen havainnointi ja arviointi mahdollistavat varhaisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tukitoimien käynnistämisen. Varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa arvioidaan lapsen tarvitsemaa kehityksen ja oppimisen tukea.

Järvenpäässä yleisen tuen aikana käytettäviä erilaisia pedagogisia menetelmiä on kuvattu paikallisissa ohjaavissa dokumenteissa. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset työskentelytavat, visuaalisen tuen menetelmät, pedagogiset ohjausmenetelmät, yhteistyön eri muodot ja oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut.

Yleisen tuen aikana lapsen tarvitsemista tukipalveluista varhaiskasvatuksen erityisopettajan valmisteleman hallintopäätöksen tekee päiväkodin johtaja. Yksityisessä päiväkodissa valmistelijana toimivat joko päiväkodin johtaja tai kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntija. Päätöksen lapsen tarvitsemista tukitoimista tekee tällöin palvelupäällikkö. Päätöksentekijä tiedottaa huoltajia päätöksestä. Huoltajia kuullaan ennen päätöksentekoa hallintolain mukaisesti. Huoltajille toimitetaan kutsu kuulemistilaisuuteen ja heille annetaan mahdollisuus tutustua kuulemisen kohteena olevaan sisältöön ennen kuulemistilaisuutta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus kertoa mielipiteensä asiasta. Päätös lapsen tukipalveluista voidaan tehdä, vaikka huoltajat eivät osallistuisi kuulemiseen. Mikäli lapsen tarvitsema tuki tai tukipalvelut merkittävästi muuttuvat tai tuen tarve päättyy, päätetään tehty hallintopäätös ja tehdään tarvittaessa uusi.

Tehostettu tuki

Kun varhaiskasvatuksen opettaja arvioi lapsen tarvitsevan tehostettua tukea, hän keskustelelee asiasta lapsen huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Havainnot tehostetun tuen tarpeesta voivat nousta myös huoltajilta. Lapsen omien kokemusten ja ajatusten kuuleminen ja huomioon ottaminen on tärkeää. Henkilöstön ja huoltajien tekemät havainnot täydentävät lapsen kertomaa. Tehostetun tuen aikana lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan pääosin samoin menetelmin kuin yleisen tuen aikana. Menetelmiä on tällöin käytössä yhtä aikaa useampia ja niiden käyttö on intensiivisempää tai pitkäaikaisempaa kuin yleisen tuen aikana. Menetelmät on suunniteltu vastaamaan lapsen yksilölliseen tuen tarpeeseen. Yleisimmin tehostettu tuki toteutuu osana ryhmän tai pienryhmän toimintaa. Lapsen tarvitsemaa tukea suunnitellaan ja arvioidaan yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kesken.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelelee tehostetun tuen aloittamisen ja päiväkodin johtaja tekee asiasta hallintopäätöksen sekä tiedottaa huoltajia päätöksestä. Yksityisessä päiväkodissa valmistelijana toimivat joko päiväkodin johtaja tai Järvenpään varhaiskasvatuksen kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntija. Päätöksen lapsen tarvitsemista tukitoimista tekee tällöin palvelupäällikkö. Päätöksentekijä tiedottaa huoltajia päätöksestä. Huoltajia kuullaan ennen päätöksentekoa hallintolain mukaisesti. Huoltajille toimitetaan kutsu kuulemistilaisuuteen ja heille annetaan mahdollisuus tutustua kuulemisen

kohteena olevaan sisältöön ennen kuulemistilaisuutta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus kertoa mielipiteensä asiasta. Päätös lapselle annettavasta tehostetusta tuesta voidaan tehdä, vaikka huoltajat eivät osallistuisi kuulemiseen. Mikäli lapsen tarvitsema tuki tai tukipalvelut merkittävästi muuttuvat tai tuen tarve päättyy, päätetään tehty hallintopäätös ja tehdään tarvittaessa uusi.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tukitoimien kirjaamisesta, toteutuksesta sekä toteutumisen seurannasta ja arvioinnista varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuella. Tehostetun tuen toteutumista ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa.

Erityinen tuki

Lapsen tarvitsema erityinen tuki rakennetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti pääsääntöisesti lapsen omaan lähipäiväkotiin. Lapsen tarvitsemasta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuesta käydään keskustelua varhaiskasvatuksen opettajan, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa.

Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, jonka tekee kasvun ja oppimisen tuen päällikkö. Päätös perustuu varhaiskasvatuksen kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntijan sekä lapsen erityisopettajan yhdessä laatimaan esitykseen, sekä mahdollisiin asiantuntijalausuntoihin.

Yksityisessä päiväkodissa päätöksen valmistelijana toimii Järvenpään varhaiskasvatuksen kasvun ja oppimisen tuen erityisasiantuntija ja päätöksen lapsen erityisestä tuesta tekee tällöin palvelupäällikkö. Päätöksentekijä tiedottaa huoltajia päätöksestä. Huoltajia kuullaan ennen päätöksentekoa hallintolain mukaisesti. Huoltajille toimitetaan kutsu kuulemistilaisuuteen ja heille annetaan mahdollisuus tutustua kuulemisen kohteena olevaan sisältöön ennen kuulemistilaisuutta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus kertoa mielipiteensä asiasta. Päätös lapsen erityisestä tuesta voidaan tehdä, vaikka huoltajat eivät osallistuisi kuulemiseen. Mikäli lapsen tarvitsema tuki tai tukipalvelut merkittävästi muuttuvat tai tuen tarve päättyy, päätetään tehty hallintopäätös ja tehdään tarvittaessa uusi.

Useimmat varhaiskasvatuksessa olevat, erityistä tukea saavat lapset kuuluvat myöhemmin pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. Järvenpään linjaukset pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta löytyvät Järvenpään esiopetuksen opetussuunnitelmasta luvusta 5.

Erityisen tuen aikana varhaiskasvatuksessa tarjotaan lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista, jatkuvaa kehityksen ja oppimisen tukea tarkoituksenmukaisin menetelmin. Yksilöllisesti suunnitellun tuen tarkoituksena on edistää lapsen kehitystä ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan. Myös erityisen tuen suunnittelussa ja sen vaikutusten arvioinnissa lapsen oma näkökulma, hänen ajatuksensa ja kokemuksensa ovat tärkeitä. Lapsen mielipide otetaan huomioon lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Kasvattajien ja huoltajien tekemät havainnot täydentävät lapsen kertomaa.

Järvenpäässä varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki on osa lapsen saamaa erityistä tukea. Erityisopettajan antama tuki on intensiivisempää ja tiiviimpää kuin tehostetun tuen aikana. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki erityisen tuen aikana toteutuu säännöllisenä, koko- tai osa-aikaisena. Se voi toteutua samanaikaisopettajuutena, yhteisopettajuutena, pienryhmässä, yksilöopetuksena tai konsultatiivisesti.

Lapselle annettava erityinen tuki kuvataan tarkemmin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tukitoimien kirjaamisesta erityisopettajan tuella. Kukin lapsen kanssa

työskentelevä vastaa omalta osaltaan sovittujen tukitoimien toteuttamisesta yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa erityisen tuen tavoitteiden toteutumisen arvioinnista ja vaikuttavuuden seurannasta yhdessä lapsen, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Suunnitelma tarkistetaan aina tuen tarpeen muuttuessa, kuitenkin vähintään kahdesti vuodessa.

Rakenteelliset järjestelyt lapsen tuen aikana

Lasta voidaan tukea myös rakenteellisin järjestelyin. Esimerkiksi lapsiryhmän suhdeluvun väljennys voidaan tehdä toimintavuodeksi tai muutaman kuukauden ajaksi lapsen tilanteen mukaisesti. Samassa ryhmässä voi olla useita lapsia, joille annettavasta tuesta johtuen suhdelukuja ryhmässä on väljennetty. Yhtenä rakenteellisena tukimuotona Järvenpäässä on integroitu erityisryhmä, jossa lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työalueita ja työn painopisteitä arvioidaan vuosittain varhaiskasvatuksen kokonaistilanne huomioiden. Kasvun ja oppimisen tuen resurssien kohdentuminen suunnitellaan vuosittain ja sitä arvioidaan säännöllisesti.

Avustaja- ja tulkitsemispalvelut tuen aikana

Varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten kohdalla avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan toimintakausittain yhdessä päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja erityisopettajien sekä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Kotoa varhaiskasvatuksen piiriin tulevien tai Järvenpäähän muuttavien lasten kohdalla avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan ja suunnitellaan palvelujen tarpeen ilmetessä. Avustaja- ja tulkitsemispalveluiden tarvetta arvioidaan myös toimintavuoden aikana yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. Lapsiryhmän tilannetta tarkastellaan kokonaisuutena, johon vaikuttavat lapsiryhmän kaikkien lasten tuen tarpeet. Päiväkotiin voidaan myös tehdä tilajärjestelyjä tai hankkia erilaisia apuvälineitä lapsen tukemiseksi.

Kartoitetut avustaja- ja tulkitsemispalvelujen tarpeet ja niihin pohjautuva varhaiskasvatuksen avustajien kohdentaminen toimintavuotta edeltävänä keväänä valmistellaan asiantuntijatyöryhmässä. Toimintavuoden aikana ilmenevät avustaja- ja tulkitsemispalvelujen tarpeet valmistellaan lapsikohtaisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja päiväkodin johtajan yhteistyönä. Varhaiskasvatuksen avustajien kohdentaminen valmistellaan, arvioidaan ja päätetään moniammatillisessa yhteistyössä.

Päiväkodin johtajan vastuulla on tehdä tarvittaessa hallintopäätös ja tiedottaa huoltajille lasta koskevista avustaja- ja tulkitsemispalvelupäätöksistä. Huoltajia kuullaan ennen päätöksentekoa hallintolain mukaisesti. Huoltajille toimitetaan kutsu kuulemistilaisuuteen ja heille annetaan mahdollisuus tutustua kuulemisen kohteena olevaan sisältöön ennen kuulemistilaisuutta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus kertoa mielipiteensä asiasta. Päätös lapsen tarvitsemista tukipalveluista voidaan tehdä, vaikka huoltajat eivät osallistuisi kuulemiseen. Mikäli lapsen tarvitsema tuki tai tukipalvelut merkittävästi muuttuvat tai tuen tarve päättyy, päätetään tehty hallintopäätös ja tehdään tarvittaessa uusi.

Varhaiskasvatuksen avustajat työskentelevät yhdessä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen avustajan työn sisältö rakentuu varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden sekä avustaja- ja tulkitsemispalveluita saavan lapsen tai saavien lasten yksilöllisten tavoitteiden muodostamasta kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen avustajan työtä lapsiryhmässä ohjaavat varhaiskasvatuksen opettaja, päiväkodin johtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹²⁸

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹²⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatus lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- *varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut*
- *oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut*
- *tarvittavat erityispedagogiset menetelmät*
- *vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö*
- *käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.*

Rakenteelliset tuen muodot

- *tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen*
- *henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö*
- *pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.*

Hoidolliset tuen muodot

- *perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät*
- *terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.*

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- *yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa*
- *lapsen tuen toteuttamisen vastuut*
- *erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö*
- *sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio*
- *mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.*

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- *tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta*
- *tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet*
arviointiajankohdat.

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁰.

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³¹. Hallintopäätösmentteltyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämivastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁴. Päätös on aina perusteltava¹³⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁸.

Varhaiskasvatustlain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹³⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämivastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁰

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

¹³⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³¹ Varhaiskasvatustlaki 15 e §

¹³² Hallintolaki 34 §

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁴ Varhaiskasvatustlaki 62 §

¹³⁵ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatustlaki 15 a §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁸ Varhaiskasvatustlaki 15 c ja e §

¹³⁹ Varhaiskasvatustlaki 15 e §

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Järvenpäässä toteutettavassa, vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvassa, yksityisen palveluntuottajan järjestämässä varhaiskasvatuksessa noudatetaan Järvenpään kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi varhaiskasvatusyksikköä koskevaan toimintasuunnitelmaan kirjataan vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta koskevia erityistavoitteita.

Päiväkodin johtaja vastaa, että lapsen huoltaja saa riittävästi tietoa käytettävästä toimintafilosofiasta ja varhaiskasvatuksen erityistavoitteista.

7. Toiminnan kehittäminen ja arviointi varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

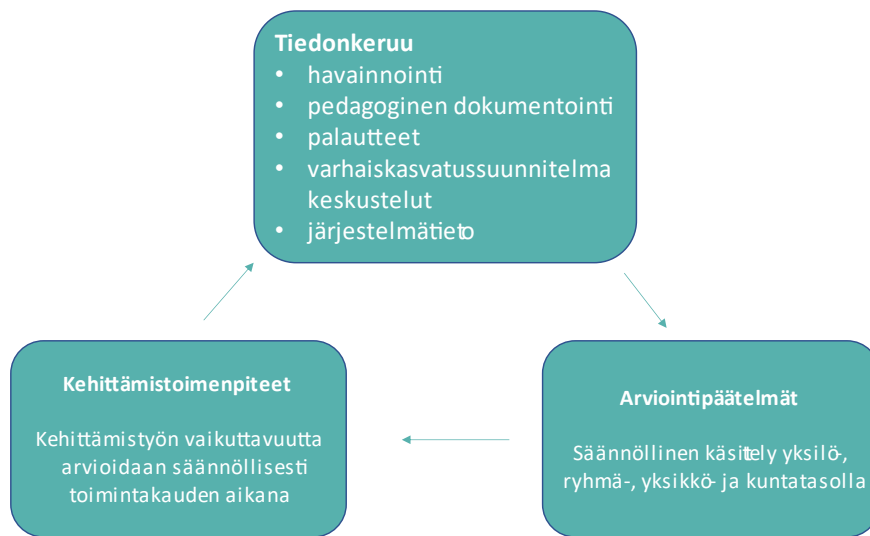
¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjattut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

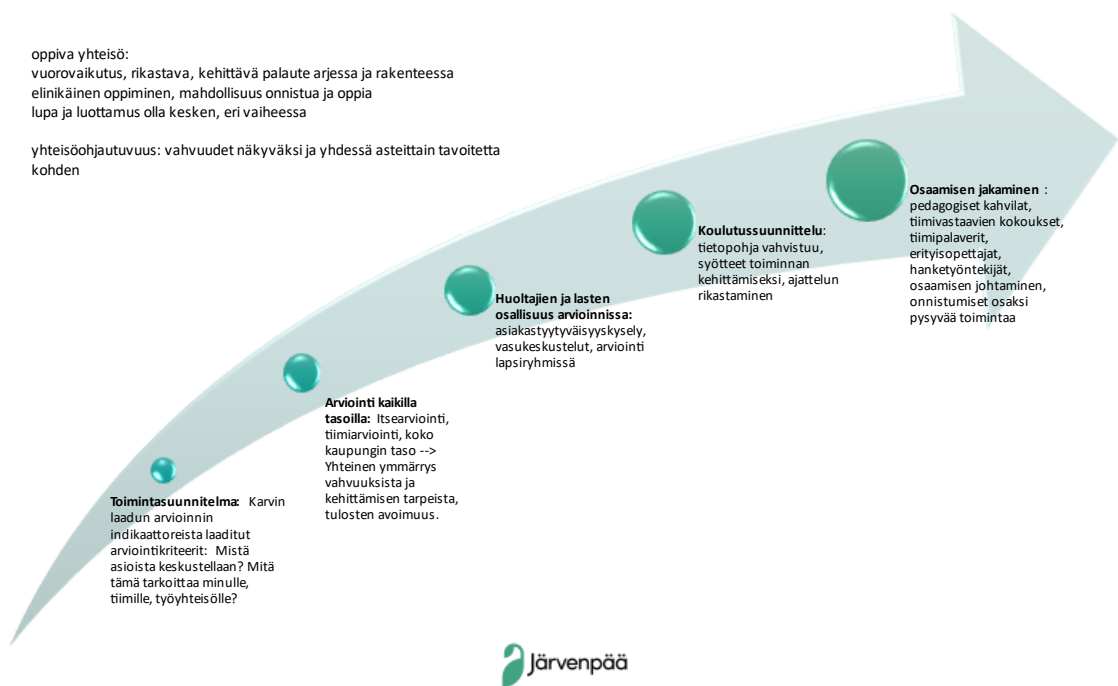
Järvenpään varhaiskasvatuksessa kehittävää arviointia toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa sekä kunta-, yksikkö-, ryhmä- ja yksilötasoilla. Säännöllinen arviointi koostuu tiedonkeruusta, arviointipäätelmistä ja kehittämistoimenpiteistä. Järvenpään varhaiskasvatuksessa arviointitietoa kerätään havainnoimalla, säännöllisesti arjessa huoltajilta saatujen palautteiden myötä, pedagogisen dokumentoinnin keinoin, varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa sekä järjestelmätietona. Kasvattajat arvioivat viikoittain toimintatapojaan suhteessa Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelmaan ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Kuva 5 Tiedonkeruu, arviointipäätelmät ja kehittämistoimenpiteet

Arvioinnissa hyödynnetään erilaisia menetelmiä kuten itsearviointia, vertaisarviointia, sekä huoltajien ja lasten kuulemista. Arvioinnin paikallisten välineiden kehittäminen pohjautuu valtakunnalliseen tutkimustietoon. Kuntakohtaisen arvioinnin perustana on yksikötason toimintasuunnitelma, jossa toimintakauden tavoitteet asetetaan valtakunnallisen tutkimustiedon ja paikallisen arviointitiedon pohjalta.

Kuva 6 Järvenpään varhaiskasvatuksen arviointiprosessi

Järvenpään varhaiskasvatuksen keskustelurakenteet tukevat ja ohjaavat säännöllistä toiminnan arviointia. Yksilö-, ryhmä-, yksikkö- ja kuntatasolla tehtävän arvioinnin tavoitteena on kehittää pedagogiikkaa ja toimintatapoja. Järvenpään varhaiskasvatuksen rakenteet tukevat ja ohjaavat säännöllistä toiminnan arviointia. Varhaiskasvatuksen johtotiimi määrittelee keväällä seuraavan toimintasuunnitelman tavoitteet ja niihin liittyvät indikaattorit yksiköistä saadun arviointitiedon perusteella. Tavoitteiden valintaan vaikuttavat myös valtakunnallinen tutkimustieto ja varhaiskasvatuksen linjaukset. Indikaattoreiden pohjalta muodostetaan henkilöstöä osallistaen Järvenpään varhaiskasvatuksen yhteiset kriteerit.

Toimintakauden alussa yksiköt aloittavat toimintasuunnitelman laatimisen päiväkodin johtajien johdolla. Ensin kartoitetaan yksikön ja tiimien nykytila sekä kehittämisen kohteet suhteessa tavoitteisiin. Pedagogisen keskustelun ja arvioinnin perusteella tehdään tiimien ja työyhteisön kehittämistavoitteet sekä arviointiaikataulut. Tiimit tarkentavat yksikön toimintasuunnitelman perusteella kehittämisen kohteensa. Systemaattisen, säännöllisen, monipuolisen ja kehittävä arvioinnin perusteella tehdään johtopäätöksiä ja seuraavia kehittämistavoitteita kauden aikana.

Kasvattajatasolla arviointikriteereistä muodostuu henkilökohtainen kehittämissuunnitelma. Yksiköissä tehdään toimintakauden aikana systemaattista arviointia kasvattajien, huoltajien ja lasten tasolla. Päiväkodin johtajat kokoavat yksikötason arviointitietoa, jota käsitellään sekä tiimeissä että varhaiskasvatuspalveluissa toimintakauden aikana. Toimintakauden päättyessä toimintakertomukseen kirjataan vuoden aikana tehty kehittämistyö sekä huoltajien ja lasten arvioinnin tulokset. Pedagogisesta toiminnasta otettujen dokumenttien avulla lapsen kanssa pohditaan, mikä kasvattajan toiminnassa, oppimisympäristössä ja käytetyissä työtavoissa on edistänyt hänen oppimistaan sekä onko toiminta vastannut hänen mielenkiinnonkohteitaan, tarpeitaan ja vahvuuksiaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointia kuvataan tarkemmin luvussa 1.